

JAK UČITELÉ VYUŽÍVAJÍ A HODNOTÍ UČEBNICE DĚJEPISU (Výzkum Pedagogického centra Plzeň provedený v západních Čechách)

Klíčová slova: učebnice dějepisu, dotazník, využívání, hodnocení, kvalita

Úvod

Učebnice je považována za jedno ze základních edukačních médií, kvalita učebnice je proto hlavním předmětem pozornosti odborníků i učitelské veřejnosti. PC Plzeň je pracoviště, které se zabývá vzděláváním učitelů a udržuje s nimi tedy přímý kontakt. V roce 2000 byl vypracován dotazník za účelem zjištění, jak učitelé posuzují kvalitu jednotlivých učebnic dějepisu. Dotazník byl učitelům předkládán při všech vzdělávacích akcích pořádaných PC Plzeň, do okresů Západočeského kraje byl dotazník šířen prostřednictvím okresních metodiků.

Cílem výzkumu bylo zjistit:

1. jaké učebnice jsou k výuce dějepisu využívány,
2. proč učitelé volí určitou učebnici,
3. jak učitelé učebnici hodnotí.

Podařilo se shromáždit vzorek, který může sloužit jako sonda k posouzení využívání poměrně široké nabídky různých učebnic dějepisu a zároveň k nahlédnutí, jak učitelé posuzují jejich kvalitu.

Zjištěné skutečnosti:

1. jaké učebnice jsou využívány

Podle zadání měli učitelé vyplnit formulář dotazníků pro učebnice, které používají v praxi. Na základě těchto informací byla zpracována tabulka, která ukazuje přehled titulů, které učitelé uváděli a počet vyjádření k jednotlivým titulům. Z údajů v tabulce vyplývá, že poměrně široká nabídka učebnic na našem trhu není využívána. Dále je z ní zřejmé, že nejvíce vyjádření se týká učebnic pro ZŠ, které vydalo nakladatelství Práce na začátku 90. let. Podle zkušeností PC i podle vyjádření České školské inspekce zmíněného regionu je tato řada skutečně nejpoužívanější.

Ostatní tituly jsou využívány méně, zájem o ně roste teprve v poslední době.

2. proč učitelé volí určitou učebnici

Dotazník nabízí tyto odpovědi: nejlépe mi vyhovuje, nejlépe vyhovuje osnovám, na jinou škola nemá peníze, jiná ve škole není, nejlépe vyhovuje práci žáků ve škole, nejlépe vyhovuje domácí práci žáků, nevím o jiné.

Nejčastější odpověď zdůvodňuje užívání učebnice tím, že jiná ve škole není. Zde se nabízí domněnka, že potřeba nových učebnic byla uspokojena počátkem 90. let vydáním knih v nakladatelství Práce, tyto učebnice zakoupila většina škol, protože jiné na trhu v dané době nebyly, učebnice navíc splňovaly osnovy a jiné tedy nebyly vyhledávány.

Situace se mění v současnosti, kdy knihy z počátku 90. let jsou fyzicky opotřebované a je nutná jejich výměna; proto také vzrůstá zájem o zjištění kvality učebnic na našem trhu.

3. jak učitelé hodnotí kvalitu jednotlivých učebnic

Zde byl dotazník rozdělen na 4 části (text učebnice, otázky a úkoly, obrazový materiál, vzhled učebnice) a každá z nich se skládala z několika položek – vzhled učebnice např. zahrnoval: estetičnost, formát, vazba, doplňky, uspořádání. Kvalitu těchto položek měli respondenti vyjádřit na škále 1 až 5. Výsledkem byla tabulka uvádějící vždy průměr všech získaných hodnocení za každou položku, průměr hodnocení každé části dotazníku a hodnocení celkové.

Učitelé měli také možnost vyjádřit se ke každé učebnici slovně v nepovinném oddíle *slovní komentář*.

Závěr

K otázkám, které byly položeny v úvodu lze přiřadit následující odpovědi:

1. Učitelé prozatím nevyužívají rovnoměrně celou nabídku učebnic na našem trhu, v budoucnu však lze v tomto směru očekávat podstatnou změnu.

2. Stávající učebnice se používají především proto, že jiné ve škole nemají, nejsou proti nim závažné námitky a na jiné nejsou finanční prostředky.
3. Celková kvalita učebnic dějepisu není považována za alarmující.

Výzkum pomohl nahlédnout do myšlení učitelů dějepisu, zpřesnil představy o praxi vyučování tohoto předmětu a potvrdil nutnost péče o další vzdělávání učitelů.

Dle mého názoru může být poněkud problematické škálování od 1 do 5. Pětistupňové škálování se mi v tomto případě zdá málo široké a ne zcela přesné, zvláště pak, přihlédneme-li ke skutečnosti, že respondenti jsou učitelé. Zatímco někteří učitelé mohou pod vlivem své profese cítit stupeň 3 jako dobrý (podobnost se známkou žáka ve škole), jiní jen jako průměrný (celkový prospěch žáka).

Poměrně obtížné, se mi zdá i vyhodnocení slovního komentáře, kde se u některých respondentů mohou v rámci hodnocení jedné učebnice objevovat velmi rozporuplná tvrzení (text je značně náročný i zcela vyhovující, dobře i špatně členěný atd.) Je to dáno především skutečností, že v dotazníku je komentář nedostatečně rozsahově omezen. Při posuzování takového komentáře je pak nutné dbát na celkový obsah sdělení ve vztahu k položce, které se má týkat.

Problém různého vnímání pětistupňové škály by se dal odstranit konfrontací se slovním komentářem, který by ovšem musel být stručný a povinný, nikoli dobrovolný, jak je popsáno výše. Vyhodnocení takového dotazníku by bylo pro výzkumníka pravděpodobně náročnější.

Použitá literatura:

Hudecová, D.: Jak učitelé využívají a hodnotí učebnice dějepisu. *Pedagogika*, 2001, č.3, s.327-336.